

Sensorveiledning SEU1504, høst 2021

Generelt: Gode besvarelser inneholder analysere og drøfting. God språkføring vektlegges. Generelt v vektlegges de delene av oppgavene som inviterer til drøfting tyngst.

Oppgave a

Gjør rede for de sentrale reformene som ble gjennomført i Habsburgerriket/Østerrike under Maria Theresia og Josef II. Hvilke konsekvenser fikk reformene for den økonomiske, politiske og kulturelle utviklingen i den bøhmiske/tsjekkiske og ungarske delen av riket? Få fram i drøftingen likheter og forskjeller i de to delene av riket fram til 1848.

Det er relevant å starte med å nevne at den ungarske og bøhmiske delen av Østerrike hadde et ulikt utgangspunkt da Maria Theresia kom til makten: Bøhmen hadde mistet sin selvstendighet og elite i 1620 og var sterkt integrert i Østerrike, mens Ungarn hadde bevart sin elite, sin stenderforsamling og den ungarske adelens særrettigheter (Tripartitum) (til tross for tredelingen under osmanerne). Maria Theresia rørte ikke de ungarske adelige privilegiene og adelens institusjoner som takk for ungarsk støtte under den østerrikske tronfølgerkrigen (1740-48).

Maria Theresias reformer: Maria Theresia etterstrebet (som sin far Karl IV) å styrke og modernisere staten etter opplysningstidens mønster. Det er godt redegjort for reformene i boken til Connelly samt på forelesningspresentasjoner. Faktorer som kan nevner er: profesjonalisering av statsforvaltning, modernisering av rettsvesen, begrensning av adelens rettigheter (unntak: Ungarn), utvikling av skolesystem og utdanningsinstitusjoner, aktiv og helhetlig økonomisk politikk for hele riket (kameralisme). Fremmet økonomisk utvikling i Bøhmen (som kompensasjon for tap av Schlesien), Ungarn ble bevisst støttet som rikets kornkammer.

Josef II fortsatte reformene, språkreformen er særdeles viktig: Tysk som felles administrasjonsspråk. Ville frata den ungarske adelens privilegier.

Mange reformer ble trukket tilbake etter Josef II, og etter Wienerkongressen i 1815 fulgte en periode med konservativ politikk.

Reformenes konsekvenser:

Denne delen veier tyngst i bedømmelsen da den inviterer til drøfting. Gode besvarelser drøfter sammenhengen mellom kulturell oppvåking, sosial struktur og politisering av identitet i områdene oppgaven spør etter.

Konsekvenser for Bøhmen: Økonomisk modernisering, utvikling. Migrasjon av bønder til byene. Framvekst av middelklasse, etter hvert også av en større arbeiderklasse. Middelklassesønner fikk utdannelse i tyske byer – romantikkens høyborg – og fikk økt bevissthet om tsjekkisk språk og kultur. Dette medførte en kulturell oppvåking, og de gjenoppdaget kulturell storhetstid på 1300-tallet – humanismen. Tsjekkisk språk og kultur ble bredt dyrket i skoler, høyere utdanningsinstitusjoner, kulturorganisasjoner. Tsjekkerne

ønsket kulturell likestilling med den tysktalende befolkningen. Motstand mot Josef IIs språkreformer.

Tsjekkisk kultur ble politisert på midten av 1800-tallet, i kjølvannet av Østerrikes politiske undertrykkelse. I revolusjonsåret 1848 formulerte den tsjekkiske politiske bevegelsen krav om tysk-tsjekkisk likestilling, frihetsrettigheter, politiske rettigheter (ikke krav om egen stat). Ble først innfridd, men trukket tilbake etter opptøyer i Praha sommeren 1848 (kan utdypes).

Konsekvenser for Ungarn: Den ungarske adelen reagerte negativt på Josef IIs intensjoner om å innføre tysk som administrasjonsspråk, samt forsøket på å begrense de ungarske særlovene. Dette førte til en omfavning av ungarsk språk og historie, som adskilt fra det tyske Østerrike. Den ungarske adelen brukte stenderforsamlingen som arena for å politisere sine krav om egne lover, noe den vant fram med. Adelen forsvar av føydale rettigheter førte til bevaring av livegenskap, og fravær av industrialisering, middelklasse og urbanisering. Vektlegging av ungarsk språk og kultur skapte misnøye blant de mange minoritetene. Szécsényi utgjorde unntaket; var en moderne tenkende adelsmann som ønsket å begrense de adelige privilegiene, fremme økonomisk modernisering og vekst. En radikal generasjon av lavadelige sto bak den ungarske revolusjonen i 1848: Krevde sosiale og politiske frihetsrettigheter og løsrivelse fra Østerrike. Ungarsk selvstendighet ble ikke støttet av de mange minoritetene, som fryktet forverrede rettigheter under ungarsk styre. Revolusjonskravene ble innfridd av Wien, men selvstendigheten ble kortvarig da østerrikske og kroatiske styrker, med russisk hjelp, slo Ungarn i 1849 og tvang Ungarn inn igjen i Østerrike.

Oppgave b

Gjør rede for de sentrale reformene som ble gjennomført i Habsburgerriket/Østerrike under Maria Theresia og Josef II. Hvilke konsekvenser fikk reformene for den økonomiske, politiske og kulturelle utviklingen i den bøhmiske/tsjekkiske og ungarske delen av riket? Få fram i drøftingen likheter og forskjeller i de to delene av riket fram til 1848.

Stater og imperier som Jugoslavia og Romania hadde tilhørt:

Jugoslavia, fram til 1928 Kongedømmet av serbere, kroater, slovenere. Staten hadde fem provinser med følgende forhistorie:

- Slovenia: Del av den østerrikske delen av Østerrike-Ungarn
- Kroatia: Del av den ungarske delen av Østerrike-Ungarn (kan evt nevne at K var delt mellom Vest-Ungarn og det osmanske Midt-Ungarn i perioden da Ungarn var delt i tre)
- Bosnia-Hercegovina: Under det osmanske riket, fra 1908 under Ø-U (forvaltet av begge)

- Serbia: Del av Det osmanske riket (Unntak: Vojvodina og en liten del av Banat; var før 1. vk under den ungarske delen av Ø-U), Serbia fikk delvis autonomi fra 1804, suveren stat i 1878.
- Makedonia: Var under Det osmanske riket fram til Balkan-krigene 1912. Serbia, Hellas, Bulgaria kjempet om Makedonia under Balkan-krigene, IMRO kjempet for makedonsk suverenitet. Ble del av den serbiske provins da Kongedømmer av serbere, kroater og slovenere ble opprettet
- Montenegro: Under Det osmanske riket men stor grad av autonomi, «bispestat». Suveren stat fra 1978
- Kosovo: Under Det osmanske riket fram til Balkan-krigene. Del av Sør-Serbia etter 1.vk

Romania: Besto etter første verdenskrig av regionene Transylvania (inkludert Banat), Moldavia, Valakia, Bessarabia (inkludert Bukovina)

- Moldavia og Valakia var tidligere under Det osmanske riket – men med stor grad av autonomi – fram til Romanias suverenitet i 1978.
- Bessarabia, som historisk var en del av Moldavia, kom under Russland i 1812
- Transylvania (inkl. Banat-regionen) var historisk en del av Ungarn og den ungarske del av Ø-U (kan evt føye til: under osmansk overherredømme i perioden da Ungarns var delt i tre, med stor grad av autonomi)

Utfordringer for begge statene etter første verdenskrig:

Denne delen av oppgavebevarelsen vektlegges mest i bedømmelsen, da det her inviteres til drøfting. Gode oppgaver trekker inn de historiske forutsetningene i drøftingen av utfordringer etter første verdenskrig og setter historiske forklaringer opp mot andre (kultur, politikk...)

Økonomiske utfordringer:

Begge statene var økonomisk tilbakeliggende (Slovenia i minst grad), lite industrialisering. Utfordring å binde statene sammen økonomisk da infrastruktur, forsyningslinjer, markeder tidligere var integrert i andre staters økonomiske struktur. Romania: Vekt på å fremme industri, gikk på bekostning av landbruk

Begge statene hardt rammet av depresjonen fra 1929.

Politiske utfordringer

Begge statene var multietniske og kulturelt heterogene – forskjeller i religion, språk, historie (bør utdypes). De etniske og økonomiske utfordringene ga også utslag i politiske problemer.

Romania: Vedtok en demokratisk grunnlov, bønder fikk stemmerett (hadde tidligere ikke hatt det). Grunnloven ikke respektert (av kongen), de liberale dominerte politikken på 1920-tallet og vektla industrialisering. Dette skapte misnøye blant bønder som ønsket landbruksreformer og sosiale reformer. Kommunistparti forbudt. Bondepartiet (Maniu) kom

til makten i 1928, men klarte heller ikke å bedre økonomien og skape politisk stabilitet; manglende styringserfaring, korrupsjon, manglende evne til å håndtere depresjonen. Svak tillit til politiske partier samt store kulturelle forskjeller ga grobunn for framvekst av høyreekstremisme: Jerngarden, sterk antisemittisme (som hadde lange tradisjoner). Ble indirekte støttet av kongen. Kongelig diktatur fra 1938 grunnet frykt for ekstremisme.

Kongedømmet av serbere, kroater og slovenere/Jugoslavia: Politikken dominert av konflikten mellom Det kroatisk-bondepartiet/Radić og Det serbiske radikale parti/ Pašić. Serbisk ønske om enhetsstat, kroatene ønsket føderasjon. Kroatisk misnøye med serbisk dominans i politikk, hær og samfunnsliv. Radić skutt i parlamentet i 1928, kong Alexander overtok makten (navneendring av staten til Jugoslavia) – ambisjon om å utviske kulturelle og regionale forskjeller. Mildere diktatur etter at kongen ble skutt (1934) og prins Paul overtok makten. Framvekst av den fascistiske Ustasjabevegelsen (i eksil), fikk ikke stor oppslutning.

Gode oppgaver drøfter årsaker til at det ble sterkere fascisme i Romania enn i Jugoslavia samt om de politiske og økonomiske utfordringene bare har historiske og kulturelle forklaringer, eller også bunner i svak politisk styringsevne

Kortsvarsoppgaver

Liberum veto: I Sejm i Det polsk-litauiske samveldet kunne beslutninger kun fattes med enstemmighet, hver adelsmann som satt i Sejm hadde vetorett og kunne stanse vedtak. Var en viktig årsak til politisk handlingslammelse og en av faktorene som bidro til at monarkiet og staten ble svekket. Ble avskaffet med 3. mai-grunnloven 1791.

Timarer: Jordeiendom gitt til soldater i den osmanske hær. Arbeidende bønder medfulgte på timarene, men undertrykkelsen av disse var ikke særdeles sterk da jordeier var mye fraværende og timaren ikke gikk i arv til soldatens etterkommere. Arbeidende bønder på timarene (kristen befolkning på Balkan, med begrensede rettigheter) hadde sin egen jordeiendom (ciflik) som gikk i arv, noe som også styrket deres posisjon.

Bulgaria under andre verdenskrig: Var i utgangspunktet nøytral, men med på aksemaktens side fra 1941 (invasjon av Jugoslavia), ble belønnet med makedonske områder samt Trakia. Noen jødedeportasjoner, men ingen sterk antisemittisme, noen deportasjoner forhindret, mange jøder skjult. Undertegnet fredsavtale med Sovjetunionen etter at SU rykket inn i Bulgaria i 1944.

Kommunismens avvikling: I Albania var Enver Hoxha den ubestridte kommunistiske leder og diktator fram til sin død i 1985. Deretter overtok lederen av kommunistpartiet, Amiz Alia styringen, og lettet på trykket i 1989; tillot offentlig samfunnsdebatt og –kritikk og løslot mange politiske fanger. Det kan derfor argumenteres med at den voldelige og autoritære kommunismen ble avviklet i Albania før Ceaucescus fall/henrettelse i desember 1989. Men formelt sett satt kommunistpartiet lengst ved makten i Albania (til 1992)